

Napjaink interkulturális világa rengeteg utat kínál a boldogság gyors eléréséhez. A sokféle recept alapvető összetevői az emberi civilizációval egyidősek: pénz, hatalom, a mámor különféle változatai és egy kis kultúra. Hogy Cserna-Szabó András kötete a *Vesztett paradicsom* címet viseli, arra utal, valami mégis hiányzik ebből a „gyorséttermi” kínálatból. Egy mindenesetre biztos: a férfi boldogságának kulcsa már Ádám-tól kezdve a Nőben rejlik – Cserna-Szabó András könyve, melynek novellái

Farkas Zsuzsanna 67

ÉDENKERT – TARTÓ- SÍTÓSZER NÉLKÜL

Cserna-Szabó András:

Vesztett paradicsom

egyőtől egyig női névvel lettek felcímkézve, legalábbis ebből a feltételezésből indul ki. Ennél azonban sokkal szélesebb azoknak a kérdéseknek a skálája, melyeket nő és férfi viszonyának, a boldogságkeresés útjainak boncolgatása közben feltár. A kötet írásai korunk kulturális és közéleti párbeszédeit alakító tényezők sorát érintik a szerzőtől már megszokott humorral, iróniával teli elbeszélésmódban.

A *Vesztett paradicsom* összesen 27 novellát tartalmaz. Már jellegéből adódóan sem összefüggő szövegről van tehát szó, és megbontja az egységet az is, hogy a szövegek nem egyidőben íródtak, több év termését foglalja magába a könyv. Egy utólag egybeszerkesztett gyűjteményes kötet értékelésénél talán nem is célszerű az említett egységre helyezni a hangsúlyt. Még ha egy ilyen vállalkozás esetében elő is fordulnak minőségi eltérések az egyes írások között, úgy vélem, rendkívül szórakoztató és elgondolkodtató könyvről van szó.

Téves leegyszerűsítés lenne a kötetet a magyar közállapotok csípős kritikájaként értelmezni, ugyanakkor tény, hogy korunk társadalmáról nem éppen hízelgő képet fest. A szövegekben rendre visszaköszönnek a rendszerváltás, a várt szabadsággal és kapitalizmussal hatékonyan élni nem tudó ország problémái. Értelmiségiek, pedagógusok, orvosok vagy éppen írók, akiket a szükség (és persze a pénz, a hatalom, a boldogság hajszolása) ösztönöz megdöbbenő pályaváltásra, és ha ehhez még egy kis morális „ingatagság” is párosul, egy tisztos élet felrúgására vagy akár törvényszegésre is. Ferde tükröt tart elénk a szerző, melyben napjaink árnyoldalai élesen kirajzolódnak a képzelet szülte díszletek mögül. Ugyanakkor „kibillent az elviselhetetlen normalitásból” – szerepel a könyv hátoldalán –, és talán pont emiatt hat üdítően. Az írásokban a bennük kirajzolódó világ tökéletlensége ellenére is egyfajta keserédes optimizmus nyilvánul meg, melyet az elbeszélő az irónia, a szavak mögüli cinkos kikacsintás gesztusa révén az olvasó felé is közvetít.

Az író elbeszélésmódjában a történelmi múlt, illetve az egyéni sorst-
ragédiák levetkőzik nyomasztó jellegüket. Olyan mentális világ tárul fel előtt-
tünk, mely fikatív jellege ellenére, vagy pont annak köszönhetően teszi
lehetővé, hogy eljártsszunk olyan gondolatokkal, melyeket más kon-
68 textusban talán fel sem vetnénk. Az irónia, az írások meghökkentő,
abszurd fordulatai olyan alaphelyzeteket realizálnak a szövegvilág-
ban, melyek kifordított valójukban engedik láttatni a világot. Cserna-Szabó
olyannyira a lényegre tapint némelyik szövegében, hogy néhol már hátbor-
zongató a gondolat: ez bizony a valóság egy szelete fikatív csomagolásban.
A kötetben folyamatosan belebotlunk a közélet, a kultúra és a mindennapok
elemeibe, melyek amellet, hogy megfoghatóbbá teszik a leírtakat, a feje te-
tejére állított világ ellenére is a valóságosság illúzióját keltik. Népszerű már-
kák, sztárok, filmek és slágerek állandó összetevői a változatos írásoknak.
Mire egy-egy novella végére érünk, nem is a hús-vér kaszás megjelenése, a
tökéletes férfi megszerelése vagy a kolozsvári habléány nyomai lesznek a
legmeghökkentőbbek, hanem a mögöttük rejlő, nagyon is valóságos emberi
gyarlóságok.

De miért is „veszett” ez a paradicsom? Hová lett, mi akadályozza a sze-
replőket annak elérésében, és egyáltalán: mi jelenthetné napjainkban férfi
és nő, vagy akár egy egész nemzet édenkertjét? Folyamatosan szembesülünk
a szövegekben olyan alapvető fogalmak kiüresedésével, elértéktelenedésé-
vel, mint a tudás, a morál vagy az emberség. S hogy az ország problémáira a
kapitalizmus vágyott szabadsága is csak látszatzmegoldást jelenthetett, élet-
utak és élethelyzetek sorát vonultatja föl a könyv bizonyítékul. Egy értelmi-
ségi, aki nyilvános vécéhálózat kiépítéséből gazdagodik meg. Egy tisztas
családból származó, sikeres lány, aki összetört szívvel nem keresgéli, hanem
inkább maga építi meg a tökéletes férfit. Egy megbecsült szoftvermérnök,
aki negyvenedik születésnapja után depressziós lesz.

Az irodalmi élet, az irodalom társadalmi szerepe és helyzete, illetve
magának az alkotás folyamatának a kérdései is megjelennek a könyvben, per-
sze nem a megszokott kontextusban. S hogy ilyen filozófiai mélységű probl-
émák is termékenyen megközelíthetők a könnyed humor oldaláról, mi sem
bizonyítja jobban, mint a *Gerda* vagy a *Berill* című szövegek. „Betű és csend.
Csak ennyi. A betű tőlem van, a csend Istentől. A betű a szorongalom, a csend
a tehetség. Tudják, hogy tulajdonképpen mi a csend, barátaim? Édes lyuk a
szöveg testén” – hangzik el a *Josefa és Rosa* című novellában, nem is akárki-
nek a szájából. A cseh Egon Erwin Kisch ugyanis valóban élt egy évszázaddal
ezelőtt, és a mai napig neves oknyomozó riporterként tartják számon. A kü-
lönböző korú sziámi ikerpár terhességénél is meglepőbb azonban, hogy
mindez egy rendkívül mulatságos szituációban, egy olyan beszélgetés során
hangzik el, melyet saját szereplőivel folytat.

Cserna-Szabó András nagy távlatokat jár be a megidézett korokat és helyszíneket tekintve is. A kötet írásai nagyrészt a 19-21. századi Magyarországon játszódnak, gyakran Budapesten, Szegeden vagy Kolozsvárott, de némelyik novella Norvégiába, Amerikába, sőt, az űrbe repíti olvasóját.

A *Júlia* című szövegben magának Petőfi Sándornak az asztaltársai lehetünk, a *Cinában* Móriczcal és kortársaival találkozhatunk, de egy-egy novella erejéig Haynau vagy Drakula is megelevenedik előttünk (és az I. világháború kitörésekor játszódó történetben nem ő bizonyul a történelem legvéresebb gonosztevőjének...). Van, hogy többemeletes épület luxusirodájában találjuk magunkat, van, hogy egy ukrán benzinkúton vagy az éppen bombázás alatt álló Budapesten a II. világháború idején. Családtagok tűnnek el, szerelmespár lengeti zászlóját Nagy Imre újratemetésén, bűnös szülők gyerekei próbálnak a múlt terheit cipelve új életet kezdeni. A szerző képzeletének semmi sem szab határt, még arra is választ kapunk a kötet olvasása közben, hogyan élne napjainkban Mézga Kriszta, a szocialista korszak legsikeresebb magyar rajzfilmsorozatának zeneőrült, kissé butuska szereplője.

A korok, helyszínek és történések hullámzásához a kötet nyelve is igazodik. Az időben távolabb játszódó, *Júlia* című írás például a kor nyelvállapotát idézi: „Aztán monddaj nékem, galambom, mit lehet itten vacsorálni máma?” – kérdi ma már ízes tájszólásként ható szókinccsel Petőfi Sándor. A nép költőjének alakja megmosolyogtatóan finomkodó hangnemmél társul. A modern alvilági jelenetek viszont nem nélkülözik a durva kifejezéseket. Gyakran hallani, hogy a magyar az egyik leggazdagabb nyelv káromkodás terén. Ebben a tekintetben a könyv hűen tükrözi a magyar valóságot: a szereplők élnek az anyanyelvük adta lehetőségekkel még egy hétköznapi beszélgetés során is, és ha olykor az obszcenitás határát súrolja is a szerző, el kell ismernünk, hogy volt honnan anyagot gyűjtenie.

Tömény és nem is a tökéletes Édent kínál az olvasónak Cserna-Szabó András legújabb könyve, de kis adagokban fogyasztva, az olvasottakat jól megemészte elgondolkodtató és üdítő szórakozásban lehet részünk. (*Magvető, Bp. 2014*)